

DİN SOSYOLOJİSİ'nin Referansları ve İslamiliği

Yılmaz CEYLAN

ESki
Yeni
YAYINLARI

EskiYeni Yayınları: 139

**DİN SOSYOLOJİSİ'nin
Referansları ve İslamiliği**

Yılmaz CEYLAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Ekim 2022

ISBN: 978-625-7673-51-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

DİN SOSYOLOJİSİ'nin Referansları ve İslamiliği

Yılmaz CEYLAN

Ankara 2022

Yılmaz CEYLAN

Yozgat doğumlu olan yazar, lisansını Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, yüksek lisans ve doktorasını Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde bitirmiştir. Post-doktorasını Sociology, Politics and International Studies in University of Bristol'da tamamlamıştır. 2009 yılından beri Muş Alparslan Üniversitesinde akademisyen olarak çalışmaktadır. Hali hazırda Muş Alparslan Üniversitesi İslami ilimler Fakültesi Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Yazarın Çokkültürlülük ve Anadolu Aleviliği, Değerler ve Medya isimli kitap çalışmaları, çok sayıda makaleleri ve bildirimleri bulunmaktadır. İlgilendiği alanlar: din, değerler, medya, Alevilik ve çokkültürlülüktür.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	11
1. SOSYOLOJİK TEMELLER	21
1.1. Sosyolojinin Öncüleri	21
(Baron De Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, Saint Simon, İbn Haldun)	21
1.2. Modern Sosyoloji	35
Auguste Comte (1798-1857)	43
Emile Durkheim (1858-1917)	47
Max Weber (1864-1920)	50
Karl Marx (1818-1883)	53
2. DİN SOSYOLOJİSİNİN TEŞEKKÜLÜ	57
2.1. Sosyolojik Din Tanımları	63
2.2. Din Sosyolojisinin Alanı	68
2.3. Din Sosyolojisinin Referansları	71
Emile Durkheim	72
Max Weber	75
Karl Marx	79
3. DİN SOSYOLOJİSİNDE YÖNTEM	83
4. DİN VE SOSYAL DEĞİŞME	91
4.1. Sosyal Değişme ve Sosyoloji	91
4.2. Sosyal Değişme ve Din	95
5. İSLAM SOSYOLOJİSİ	102
5.1. Modernleşmeye Karşı İslamcılık, Modern Sosyolojiye Karşı İslam Sosyolojisi	107
İslami Sosyoloji (Dini Sosyoloji)	118
İslamcı Sosyoloji (Dinci Sosyoloji-İdeolojik İslam Sosyolojisi)	121
İslam Din Sosyolojisi	126
5.2. Post-modern Sosyoloji ve Din	131

6. İSLAM SOSYOLOJİSİNİN İMKÂNI -----	137
6.1. İslam Sosyolojisinde Kavram Arayışı-----	149
6.2. İslam Sosyolojisinde Yöntem Arayışı-----	153
6.3. İslam Sosyolojisinin Konusu -----	158
SONUÇ -----	165
KAYNAKÇA -----	173

ÖN SÖZ

Bu çalışma daha önce yazılan bir kitap bölümünün gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir. Genelde sosyoloji özelde din sosyolojisinin modern Batılı bir disiplin olması daha doğrusu onların toplumsal şartlarının bir gereği olarak “batılı sosyoloji ve din sosyolojisinden” hareketle İslam dünyasının sorunlarına odaklanma ve bunları çözme girişiminde ondan istifade edilmesinin çok da yerinde ve yeterli olmayacağına dair genel bir kanı mevcuttur. Bu noktadan hareketle İslam dünyası için kendi sorunlarına kendi değer yargıları ve kavramlarıyla odaklanma ve çözüm bulma adına yeni alternatif üretme iddiasının İslam sosyolojisi olduğu söylenebilir. İslam sosyolojisi girişimlerinin yeni bir sosyal bilim, sosyoloji ve din sosyolojisi iddialarına denk düştüğü söylenebilir. Bu da ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yeni bir duruş gerektirir ki mevcut yaklaşımların bu noktaya ulaşılabilmediğini söylemek zordur. Buna rağmen kendi değer, yargı ve kavramlarıyla bir sosyoloji ve din sosyolojisi oluşturma iddiası varlığını devam ettirmektedir. Bu tavır diğer Batılı sosyal bilimlere ret ya da daha hafif şekliyle İslam dünyasında kullanışsız olarak görmektedir. Bunun yanı sıra bu iddia, isimlendirilme, konu, amaç ve metodoloji olarak da bir karara varabilmiş değildir.

Daha öncesinde farklı ilim dalları (fıkıh, kelam, felsefe) içerisinde olmakla birlikte İslam sosyolojisi veya İslam toplumlarını açıklayacak sosyoloji çalışmalarının nüvelerini Farabi, İbn Sina, Biruni, İbn Tufeyl, Gazali ve özellikle İbn Haldun’un eserlerinde görmek mümkündür.¹ Çünkü İbn Haldun Müslüman toplumları kendinden önceki isimlerden farklı olarak sos-

¹ Ünver Günay, Sunuş, *Din Sosyolojisi Kuram ve Yöntem*, (Çev. İ. Çapcıoğlu, Ankara: İmge Kitabevi, 2012), 23.

yolojik bakış açısı ve yöntemleriyle değerlendirmiştir. Ancak İslam din sosyolojisi tartışmalarının yoğunlaştığı zaman diliminin İslam dünyasının Batıdan geri kaldığı ve Batıda sosyoloji çalışmalarının sistemleştiği döneme denk düştüğü söylenebilir. Zira O, İslam dünyasının içine düştüğü sorunlar noktasında tespitlerde bulunma ve onlara çözümler üretme uğraşına girmiştir. Mesela “Bilginin İslamileştirilmesi” projesinin gayesi, modern ve İslami ilimlerin gereği gibi öğrenilmesi; İslam dünyasının önemli problemlerinin tespit edilerek, bu sorunların modern ve İslami bilimlerin yardımıyla çözülmesidir. Bu tartışmalar hala sıcaklığını korumakta ve görünen o ki söz konusu meselenin müzakeresi uzun süre devam edecektir. Çünkü İslam dünyası sosyal sorunlarını teşhis ve tedavi etme yolunda hala arayışlar içindedir.

Bu çalışma din sosyolojisinin referanslarını ve İslamiliğini tartışmaya açarak İslam sosyolojisi iddiasının temellerini araştırmaktadır. Bu konuyla ilgili daha önce yapılmış pek çok çalışmadan bahsedilebilir. Özellikle İslam sosyolojisi adıyla yapılmış ya da direkt bu isimle olmasa da mahiyeti itibarıyla bu konuyu ele alan pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmanın farkı sosyolojik temeller ve din sosyolojisi çalışmalarıyla birlikte İslam sosyolojisi iddialarının neye denk düştüğünü karşılaştırmalı (mukayese) olarak vermesidir. Bu çalışma İslam sosyolojisinin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik problemlerine kesin çözümler bulma iddiasında değildir. Çalışma genelince vurgulanan şey, karmaşık yapıya sahip toplum ve gerçekliğinin anlaşılması noktasında genel sosyoloji ve sistematik din sosyolojisi çalışmalarının yanı sıra toplumların çeşitliliklerinin ihmal edilmemesi ve pozitivist paradigmanda olduğu gibi konunun, yöntemin ve amacın teklere indirgenmemesidir.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da birçok kişinin doğrudan ya da dolaylı şekilde emeği bulunmaktadır. Böyle bir

çalışmanın yapılabileceği cesaretini veren ve çeşitli katkılarda bulunan Prof. Dr. Özcan Güngör, çalışmayı gözden geçiren Doç. Dr. Adem Bölükbaşı, Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Ercüment, Dr. Öğr. Üyesi Rifat Yıldız, Doç. Dr. Rafiz Manafov, Dr. Mahmut Erdil hocalarıma; Gülsüm Şahin ve Neslihan Serdar'a katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Kıymetli aileme sevgilerimi sunarım.

Yılmaz CEYLAN

Muş 2022